

Samenvattende tabel aangaande het toepasselijke recht op grond van de overgangsbepalingen van de wet van 27 april 2007 na de arresten van het Grondwettelijk Hof en van het Hof van Cassatie

Toestand op 1/9/2007 ↓	Toepas. recht hoofdeis	Toepas. recht tegeneis	Toepas. recht gerechtigdheid alimentatie	Toepas. recht modaliteiten alimentatie	Beperking in de tijd <i>ex lege</i> alimentatie
echtscheidingsvonnis + alimentatievonnis in kracht van gewijsde	-----	-----	-----	-----	Neen: art. 42, § 5 vernietigd: GwH 3/12/2008
echtscheidingsvonnis wél maar alimentatievonnis niet in kracht van gewijsde	-----	-----	Oud recht: art. 42, § 3	Oud recht: GwH 16/7/2009	Neen; arg.: GwH 3/12/2008 <i>jo.</i> GwH 16/7/2009
echtscheidingsvordering ingeleid maar geen in kracht van gewijsde getreden echtscheidingsvonnis	Oud recht: art. 42, § 2, 1 ^e lid Ook in hoger beroep: Cass. 11/9/2008	<i>a/ ingeleid vóór 1/9/2007</i> : oud recht: art. 42, § 2, 1 ^e lid <i>b/ ingeleid na 1/9/2007</i> : oud recht: GwH 18/6/2009	Oud recht: art. 42, § 2, 2 ^e lid	Oud recht: art. 42, § 2, 2 ^e lid; arg.: GwH 16/7/2009	Ja: art. 42, § 2, 2 ^e lid <i>in fine</i> , niettegenstaande vernietiging van § 5 (betwist)
echtscheidingsvordering nog niet ingeleid	Nieuw recht	Nieuw recht	Nieuw recht	Nieuw recht	Ja: art. 301, § 4, 1 ^e lid BW

Patrick Senaeve

Echtscheiding – Op grond van onherstelbare ontwrichting – Uitkering na echtscheiding – 1. Gerechtigdheid – 2. Begroting – Aanzienlijke terugval van de economische situatie

1. Los van de schuldvraag en van de procespositie is de economisch zwakste ex-echtgenoot principieel onderhoudsgerechtigd ten aanzien van de economisch sterkste ex-echtgenoot.

De levensstandaard van tijdens het samenleven is niet langer de referentiestandaard voor de uitkering na echtscheiding. De onderhoudsuitkering ligt, rekening houdend met de middelen en mogelijkheden van de partijen, minimaal op het bedrag vereist om de staat van behoefte van de uitkeringsgerechtigde te dekken en maximaal op een

derde van de inkomsten van de uitkeringsplichtige. De toekenning van een hoger bedrag dan het minimum wegens de aanzienlijke terugval in de economische toestand van de uitkeringsgerechtigde veronderstelt een vergelijking tussen de daadwerkelijke economische situatie en de situatie die er zonder vermindering van verdienvermogen tijdens of wegens het huwelijk zou zijn geweest. Dit verschil hoeft niet volledig te worden gecompenseerd.

Hof van beroep Brussel 17 februari 2009
R.S. t./ M.-C.R.

(...)

Voorgaanden

Partijen zijn gehuwd voor de ambtenaar van de burgerlijke stand te K. op 25 mei 1991.

Uit hun relatie werden twee kinderen – thans meerderjarig – geboren.

Zij leven feitelijk gescheiden sedert december 2003. Geïntimeerde is in de echtelijke woning te (...) blijven wonen. De samenwoningsplicht werd opgeschort bij vonnis van de vrederechter van het eerste kanton te Leuven van 13 januari 2004. Later volgden nog twee vonnissen dringende voorlopige maatregelen van de vrederechter van 23 november 2004 en 24 januari 2006.

Bij eenzijdig verzoekschrift neergelegd op 3 oktober 2007 vorderde appellant de echtscheiding op grond van art. 229, § 3 BW.

Bij tussenvonnis van 3 december 2007 werd de echtscheiding uitgesproken wegens onherstelbare ontwrichting van het huwelijk op grond van art. 229, § 3 BW.

Dit vonnis werd betekend op 31 januari 2008 en is in kracht van gewijsde gegaan op 1 maart 2008. (...)

Het huwelijk van partijen heeft derhalve geduurd van 25 mei 1991 tot 29 februari 2008, dit is 16 jaar en (afgerond) 9 maanden.

Vonnis a quo

Bij het bestreden vonnis van 2 juni 2008:

- werd appellant in toepassing van art. 877 Ger.W. veroordeeld tot overlegging van een bewijs van zijn meest recente volledige jaarinkomen voor 2007 en de maandelijkse weddenfiches vanaf januari 2008 tot en met mei 2008 en dit onder de vorm van een door zijn werkgever eensluitend verklaard afschrift ervan;
- in afwachting hiervan werd, rechtsprekend op de tegeneis, appellant veroordeeld om te provisionelen titel aan geïntimeerde vanaf 1 maart 2008 een maandelijkse uitkering van 1000 € te betalen, stipt op de eerste van elke maand, geïndexeerd;
- tevens werd aan geïntimeerde een ontvangstmachtiging toegestaan;

(...)

Voorwerp van de hogere beroepen

I. Hoofdberoep

Overeenkomstig zijn verzoekschrift tot hoger beroep en conclusie voor het hof vordert appellant met de hervorming van het bestreden vonnis:

- de oorspronkelijke vordering van geïntimeerde tot het bekomen van een onderhoudsuitkering na echtscheiding zoals thans hernomen middels incidenteel hoger beroep, af te wijzen;

- in ondergeschikte orde de oorspronkelijke vordering van geïntimeerde te herleiden en dienvolgens aan geïntimeerde een onderhoudsuitkering na echtscheiding van 600 € per maand toe te kennen over een periode van maximaal 6 maanden, waarbij maandelijks 100 € minder wordt toegekend (= degressief), zodat na 7 maanden geen onderhoudsuitkering na echtscheiding meer verschuldigd zal zijn.

(...)

II. Incidenteel hoger beroep

Middels in conclusies regelmatig ingesteld incidenteel hoger beroep vordert geïntimeerde:

(...)

- (...) appellant (...) te veroordelen om voor geïntimeerde persoonlijk een maandelijkse onderhoudsuitkering na echtscheiding van 1.666,66 € provisioneel te betalen met ingang van 1 maart 2008 (= datum ontbinding van het huwelijk) gedurende 16 jaar en 9 maanden;
- te zeggen voor recht dat deze onderhoudsuitkeringen vooruit dienen te worden betaald en gekoppeld dienen te worden aan het indexcijfer van de consumptieprijzen van de maand december 2007;
- geïntimeerde te machtigen om deze sommen bij wijze van delegatie rechtstreeks te innen bij de werkgever of andere derden-schuldenaars van appellant.

BEOORDELING

1. Aangaande de onderhoudsuitkering na echtscheiding

1.1. Aangaande het onderhoudsgerechtigd resp. onderhoudsplichtig zijn

Overwegende dat geïntimeerde een onderhoudsuitkering na echtscheiding op grond van onherstelbare ontwrichting vordert overeenkomstig art. 301 BW, zoals gewijzigd door de wet van 27 april 2007.

Overwegende dat overeenkomstig art. 301, § 2, eerste lid BW de rechtbank op verzoek van de 'behoefte' ex-echtgenoot een uitkering tot levensonderhoud kan toestaan ten laste van de andere ex-echtgenoot.

Overwegende dat uit de voorbereidende werkzaamheden van de wet van 27 april 2007 blijkt

dat de wetgever hiermee beoogde de economisch zwakste ex-echtgenoot principieel onderhoudsge-rechtigd te maken ten aanzien van de economisch sterkste ex-echtgenoot – los van de schuldvraag en los van de procespositie als eiser resp. ver-weerder in de echtscheidingsprocedure – en de economisch sterkste ex-echtgenoot principieel onderhoudsplichtig te maken ten aanzien van de economisch zwakste, zoals terecht overwogen door de eerste rechter.

Overwegende dat uit de analyse van de respectieve financiële situatie van partijen zoals die hierna gegeven wordt voldoende blijkt dat *in casu* geïntimeerde de economisch zwakste ex-echtgenoot is en appellant de economisch sterkste ex-echtgenoot, zodat geïntimeerde principieel onderhoudsgerechtigd is ten aanzien van appel-lant op grond van art. 301, § 2, eerste lid BW.

1.2. Aangaande de begroting van de onderhoudsuitkering na echtscheiding

1.2.1. Het wettelijke systeem

Overwegende dat de wetgever van 27 april 2007 is afgestapt van de vroegere referentiestandaard van de onderhoudsuitkering na echtscheiding (in oud art. 301, § 1 BW), namelijk dat de onderhoudsgerechtigde ex-echtgenoot in staat gesteld diende te worden in zijn bestaan te voorzien op een gelijkwaardige wijze als tijdens het samenle-ven van de echtgenoten.

Dat gelet op de opheffing van deze vroegere regel, het behoud van de levensstandaard van tijdens het samenleven niet langer de referentie-standaard kan zijn voor de onderhoudsuitkering na echtscheiding op grond van onherstelbare ontwrichting.

Overwegende dat het nieuwe art. 301, § 3, eerste lid BW bepaalt dat de rechtbank het bedrag van de onderhoudsuitkering na echtscheiding vastlegt die *ten minste* de staat van behoefte van de uitkeringsgerechtigde moet dekken.

Dat de wet er aan toevoegt dat de rechtbank hierbij rekening houdt met:

- enerzijds de inkomsten en mogelijkheden van de ex-echtgenoten;
- anderzijds met de aanzienlijke terugval van de economische situatie van de uitkeringsgerech-tigde (art. 301, § 3, tweede lid BW).

Dat, anders voorgesteld, volgens deze wette-lijke bepaling de rechter bij de begroting van de onderhoudsuitkering na echtscheiding rekening moet houden met volgende factoren:

- van de ene kant in hoofde van de onderhouds-gerechtigde (*in casu* geïntimeerde):
 - haar inkomsten en haar mogelijkheden om inkomsten te verwerven;
 - de terugval van haar economische situatie voor zover die aanzienlijk is;
- van de andere kant in hoofde van de onder-houdsplichtige (*in casu* appellant):
 - zijn inkomsten en zijn mogelijkheden om inkomsten te verwerven.

Overwegende dat de wet verder bepaalt dat, om de terugval van de economische situatie van de onderhoudsgerechtigde te waarderen, de rech-ter zich met name steunt op:

1. '*de duur van het huwelijk*': de wetgever beoogde hiermee dat de referentiestandaard hoger zal zijn naarmate het huwelijk van par-tijen langer heeft geduurd;
2. '*de leeftijd van partijen*': de wetgever beoog-de hiermee dat de onderhoudsgerechtigde echtgenoot een beter lot verdient op oudere leeftijd, waarbij herinschakeling op de arbeidsmarkt moeilijker is;
3. '*het gedrag van partijen tijdens het huwelijk inzake de organisatie van hun noden en het ten laste nemen van de kinderen tijdens het samenleven of daarna*'; de wetgever beoogde hiermee dat de onderhoudsgerechtigde aan-spraak kan maken op een hoger bedrag naar-gelang de keuzes die de echtgenoten tijdens het samenleven samen maakten die de profes-sionele loopbaan van de onderhoudsgerech-tigde belemmerd hebben.

Overwegende dat de beoordeling van een '*terugval*' in ieder geval de vergelijking inhoudt van twee toestanden, namelijk:

- enerzijds de daadwerkelijke economische situatie van de onderhoudsgerechtigde op het ogenblik van de echtscheiding (of het ogen-blik waarop, na de echtscheiding, de onder-houdsgerechtigde voor het eerst een onderhoudsuitkering na echtscheiding vor-dert);
- en anderzijds de economische situatie waarin de onderhoudsgerechtigde zou hebben ver-keerd indien hij tijdens of ingevolge zijn huwelijk met de onderhoudsplichtige niet de keuzes had gemaakt die een invloed gehad hebben op zijn verdienvermogen.

Dat de wetgever immers beoogd heeft dat wordt nagegaan of de onderhoudsgerechtigde zijn inkomsten of mogelijkheden om inkomsten te verwerven niet heeft kunnen optimaliseren juist wegens (of tijdens) het huwelijk met de onder-houdsplichtige.

1.2.2. De financiële situatie van geïntimeerde

Overwegende dat geïntimeerde het diploma behaald heeft van boekhoudster en als boekhoudster gewerkt heeft tot zij met ingang van 25 februari 1991 (dit is enkele maanden vóór de huwelijkssluiting) ontslagen werd (...).

Dat geïntimeerde na haar ontslag nog gedurende vijf jaar werkloosheidsuitkeringen genoot (tot begin 1997).

Overwegende dat geïntimeerde uiteenzet dat zij na haar ontslag geen nieuw werk gezocht heeft, enerzijds omdat het inkomen van appellant als EU-ambtenaar voldoende hoog was voor het gezin, anderzijds omdat zij zich op verzoek van, minstens met instemming van appellant toelegde op de zorg voor het gezin en de opvang van de toen nog kleine kinderen die partijen reeds vóór hun huwelijk hadden.

Dat partijen volgende gemeenschappelijke kinderen hebben (die reeds vóór hun huwelijk geboren waren):

- N., geboren op (...);
- N., geboren op (...).

Dat de kinderen begin januari 1991 derhalve respectievelijk iets meer dan 6 jaar en 3 jaar waren.

Overwegende dat appellant deze versie van de feiten van geïntimeerde betwist en voorhoudt dat, hoewel de kinderen in 1991 nog jong waren (wat niet betwist kan worden), het geenszins noodzakelijk was dat geïntimeerde thuis bleef voor het huishouden en de kinderen en dat hij haar nooit heeft kunnen overtuigen om terug werk te zoeken, en dat geïntimeerde enkel wenste te ‘profiteren’ (*sic*) van de arbeid die hij leverde.

Overwegende dat geen van de partijen zijn bewering op enigerlei wijze bewijst; dat de verklaring die appellant bijbrengt van mevrouw P. zijn beweringen niet ondersteunt, nu deze vriendin van partijen enkel aangeeft dat *zij zelf* (en niet appellant) geïntimeerde heeft aangeraden naar werk op zoek te gaan.

Dat in die omstandigheden het hof aanneemt dat indien bij twee samenlevende echtgenoten met jonge kinderen een van hen stopt met werken resp. geen nieuw werk meer zoekt, dit gebeurd is minstens met akkoord van de echtgenoot die steeds is blijven verder werken, zeker als zoals *in casu* de verder werkende echtgenoot een inkomen verdiende dat ver boven het gemiddelde inkomen van de werkende bevolking lag, en daarenboven blijkt dat die echtgenoot een tijd (volgens geïntimeerde van 17 september 1990 tot 31 december 1992) in het buitenland heeft gewerkt namelijk in het Groot-Hertogdom Luxemburg, terwijl geïnti-

meerde met de kinderen in België was blijven wonen en appellant enkel tijdens de weekends zijn gezin vervoegde.

Dat appellant – op wie gelet op art. 301, § 5 *in initio* BW de bewijslast rust – in elk geval niet aantoonde dat de huidige staat van behoefte van geïntimeerde het gevolg zou zijn van een eenzijdig door haar genomen beslissing en zonder dat de noden van het gezin deze keuze om huisvrouw te zijn, gerechtvaardigd hebben (art. 301, § 5 BW).

Overwegende dat geïntimeerde sinds 13 januari 2004 bij de VDAB is ingeschreven als werkzoekende, en nadien ook bij ORBEM.

Dat zij eerst bij vonnis van het vrederegerecht van het eerste kanton Leuven van 13 januari 2004 een persoonlijk onderhoudsgeld verkreef van 1.000 € per maand vanaf de maand december 2003 beperkt tot zes maanden.

Dat op hoger beroep van huidige geïntimeerde de rechtbank van eerste aanleg te Leuven bij vonnis van 24 september 2004 het bedrag van het onderhoudsgeld bevestigde maar de beperking in de tijd verlengde tot 31 oktober 2004.

Dat, nadat mevrouw R. een nieuw verzoekschrift *ex art. 223* BW had neergelegd met het oog (o.m.) op het bekomen van een persoonlijk onderhoudsgeld, de vrederechter bij vonnis van 23 november 2004 haar vordering niet toelaatbaar achtte.

Dat op hoger beroep van mevrouw R. de rechtbank van eerste aanleg te Leuven dit vonnis hervormde, haar vordering tot verlenging wél toelaatbaar achtte, en haar een persoonlijk onderhoudsgeld toekende van 900 € per maand, terug beperkt in de tijd, voor de duur van één jaar (tot 31 oktober 2005) “*aangezien deze maatregel niet tot in de eeuwigheid genomen kan worden; in normale omstandigheden moet het appellante mogelijk zijn binnen deze termijn een eigen inkomen te verwerven*” (p. 5 vonnis van 3 juni 2005).

Dat, nadat mevrouw R. op 21 november 2005 een derde verzoekschrift *ex art. 223* BW had neergelegd, bij vonnis van 24 januari 2006 haar vordering om verder een persoonlijk onderhoudsgeld te bekomen ontoelaatbaar verklaard werd wegens het gebrek aan bewijs van gewijzigde omstandigheden.

Dat op hoger beroep van mevrouw R. de rechtbank van eerste aanleg te Leuven dit vonnis hervormde, haar vordering tot verlenging wél toelaatbaar achtte, maar deze vordering niet gegrond verklaarde en mevrouw R. afwees van haar vordering tot het verlengd bekomen van een persoonlijk onderhoudsgeld (vonnis van 20 oktober 2006).

Dat de rechtbank van eerste aanleg hierbij overwoog:

“De rechtbank beseft dat het niet eenvoudig is werk te vinden voor iemand van haar leeftijd die gedurende jaren niet actief was in het beroepsleven en dat mevrouw wellicht geconfronteerd is geworden met talrijke negatieve antwoorden, maar zij kan zich niet van de indruk ontdoen dat de werkelijke wil om werk te vinden ontbrak en nog steeds ontbreekt.

De rechtbank blijft van oordeel dat het voor mevrouw – mits een positieve ingesteldheid en enige creativiteit en flexibiliteit – mogelijk geweest moet zijn inmiddels werk (eventueel interimwerk) te vinden in een periode van meer dan twee jaar. Zij heeft intellectuele mogelijkheden (diploma boekhouden). Zij heeft geen kinderlast meer (...). Zij heeft een goede gezondheid (zij erkent heel wat energie en tijd te steken in sportactiviteiten waaronder schaatsen) en beschikt over een wagen.”

Overwegende dat geïntimeerde vervolgens tewerkgesteld werd door het O.C.M.W. van (...) overeenkomstig art. 60, § 7 O.C.M.W.-wet voor een periode die haar zou toelaten vervolgens aanspraak te maken op werkloosheidsuitkeringen (14 januari 2007 tot 23 juni 2008), aanvankelijk deeltijds en na een positieve evaluatie voltijds vanaf 14 januari 2007.

Dat haar contract met het O.C.M.W. evenwel vroegtijdig beëindigd werd omwille van de ziekte-toestand van geïntimeerde.

Dat blijkens een getuigschrift van haar ziekenfonds geïntimeerde arbeidsongeschikt is sinds 29 mei 2008 en zij voor een halve maand +/- 510 € ziekteuitkeringen ontvangt, hetzij per maand gemiddeld +/- 1.000 € bruto, hetzij netto ongeveer 950 € per maand.

Overwegende dat op basis van wat voorafgaat blijkt dat geïntimeerde, gelet op haar ziekte-toestand, op dit ogenblik een beschikbaar inkomen heeft van 950 € per maand.

Dat het hof thans niet moet beoordelen of geïntimeerde nog in staat is om door eigen beroepsarbeid een inkomen te verwerven, nu dit een toekomstig element is gelet op het feit dat thans niet geweten is hoelang de arbeidsongeschiktheid van geïntimeerde zal duren.

Overwegende dat ook het feit dat geïntimeerde als ex-echtgenote van een EU-ambtenaar geen aanspraak zal kunnen maken op enig rustpensioen m.b.t. de jaren waarin ze met appellant gehuwd was, niet relevant is voor de huidige beoordeling van haar onderhoudsaanspraak, nu zij nog niet de pensioengerechtigde leeftijd heeft bereikt.

Overwegende dat geïntimeerde thans nog de voormalige echtelijke woning te (...) bewoont die de onverdeelde eigendom is van partijen, maar dat deze woning al een hele tijd te koop staat (vraagprijs +/- 500.000 €), en geïntimeerde op termijn zal moeten uitzien naar een andere woning.

Dat zij na de verkoop wél aanspraak zal kunnen maken op een gedeelte van de nettoverkoop-prijs van deze woning, waarvan het bedrag thans nog niet gekend is.

Overwegende dat indien geïntimeerde niet met appellant in het huwelijk was getreden en niet de keuzes had gemaakt waarvan hierboven sprake, en zij aldus ononderbroken tewerkgesteld geweest zou zijn als boekhoudster, haar normaal te verwachten gemiddeld netto maandloon redelijkerwijze bepaald kan worden op +/- 2.200 €.

Overwegende dat uit hetgeen voorafgaat voldoende blijkt dat er in hoofde van geïntimeerde thans een aanzienlijke terugval bestaat van haar economische situatie in de zin van art. 301, § 3, tweede lid BW.

Dat de wet evenwel niet bepaalt dat het bedrag van de onderhoudsuitkering na echtscheiding aldus bepaald moet worden dat het die economische terugval volledig compenseert, maar enkel dat de rechter die aanzienlijke terugval mede in rekening moet brengen om het bedrag van de onderhoudsuitkering na echtscheiding te bepalen.

1.2.3. De financiële situatie van appellant

Overwegende dat appellant thans getuigschriften neerlegt uitgaande van zijn werkgever de Europese Commissie d.d. 16 juni en 24 juni 2008 waaruit blijkt dat in juni 2008 zijn netto maandwedge – zonder rekening te houden met een kostwinnerstoelage, een kindertoelage en een vaste schooltoelage, die er sinds 1 juli 2008 ook niet meer zijn nu beide kinderen thans afgestudeerd zijn, en na aftrek van de Gemeenschapsbelasting – 4.509,51 € bedraagt.

Dat vaststaat dat er aan de ambtenaren van de Europese Commissie geen dertiende maand en evenmin een dubbel vakantiegeld betaald wordt; dat eveneens vaststaat dat een ambtenaar van de Europese Commissie die de Belgische nationaliteit heeft en in België tewerkgesteld is, geen vrijstelling van BTW op zijn aankopen geniet.

(...)

Overwegende dat ook appellant – net zoals geïntimeerde – na de verkoop van de echtelijke

woning te (...) aanspraak zal kunnen maken op een gedeelte van de nettoverkoopprijs van deze woning, waarvan het bedrag thans nog niet gekend is.

Overwegende dat appellant een woning huurt waarvan de maandelijkse huurprijs 1.350 € bedraagt; dat dit bedrag gelet op de hoogte van zijn inkomsten en op het feit dat hij nog één kind van partijen onderdak moet verschaffen, redelijk is.

Overwegende dat appellant tot juni 2008 volledig heeft moeten instaan voor de kosten van onderhoud en opleiding van de zoon N.; dat deze onderhoudskosten thans weggevallen zijn, zodat het bijdragevermogen van appellant sindsdien is toegenomen.

1.2.4. Recapitulatie en conclusie

Overwegende dat uit hetgeen voorafgaat blijkt dat bij de begroting van het bedrag van de onderhoudsuitkering na echtscheiding met volgende elementen rekening gehouden moet worden:

- in hoofde van geïntimeerde:
 - haar inkomsten: 950 €;
 - haar mogelijkheden om bijkomende inkomsten te verwerven: thans *nihil*;
 - de terugval van haar economische situatie: $2.200 - 950 = 1.250$ €, derhalve aanzienlijk.
- in hoofde van appellant:
 - zijn inkomsten: 4.510 €;
 - zijn onderhoudslast voor de zoon N. t/m juni 2008.

Overwegende dat op basis van al deze gegevens het bedrag van de maandelijkse onderhoudsuitkering na echtscheiding redelijkerwijze bepaald kan worden op 700 € van maart 2008 tot en met juni 2008, en vervolgens ingevolge het wegvallen voor appellant van zijn onderhoudskosten voor N. op 900 €.

Dat bij de bepaling van dit bedrag tevens in rekening werd gebracht dat geïntimeerde dit zal dienen aan te geven aan de administratie van de personenbelasting en op 80% ervan belast zal worden, ook al kan geïntimeerde van zijn kant als EU-ambtenaar het betaalde onderhoudsgeld niet fiscaal aftrekken.

Overwegende dat dit bedrag minder is dan één derde van de netto inkomsten van appellant, zodat de regel van art. 301, § 3, derde lid BW werd nageleefd.

1.3. Aangaande de begrenzing in de tijd

Overwegende dat overeenkomstig art. 301, § 4, eerste lid BW de aanvankelijke onderhoudsuitke-

ring na echtscheiding voor niet langer toegekend kan worden dan voor een duur gelijk aan de duur van het ontbonden huwelijk.

Dat in toepassing van deze regel aan geïntimeerde een onderhoudsuitkering na echtscheiding wordt toegekend met ingang van 1 maart 2008 gedurende een periode van maximaal 16 jaar en 9 maanden.

Dat er geen enkele reden is om thans reeds een korte duur aan deze onderhoudsuitkering na echtscheiding te koppelen.

1.4. Aangaande de mogelijkheid tot wijziging resp. tot afschaffing

Overwegende dat het voorgaande niet wegneemt dat de rechter de toegekende onderhoudsuitkering na echtscheiding steeds (dus vóór de vervaldatum) kan verhogen, verlagen of zelfs afschaffen:

- enerzijds indien ten gevolge van nieuwe omstandigheden onafhankelijk van de wil van de belanghebbende partij het bedrag ervan niet meer is aangepast (art. 301, § 7, eerste lid BW);
- anderzijds indien de vereffening verdeling van het gemeenschappelijk vermogen of de onverdeeldheid die tussen partijen bestaat aanleiding zou geven tot een wijziging van hun financiële toestand die een aanpassing rechtvaardigt van het bedrag van de onderhoudsuitkering na echtscheiding (art. 301, § 7, tweede lid BW);

Overwegende dat uit hetgeen voorafgaat volgt dat het hoger beroep zeer gedeeltelijk gegrond is.

(...)

**OM DEZE REDENEN,
HET HOF,
Rechtsprekend na tegenspraak,**

(...)

Verklaart het hoofdberoep gedeeltelijk gegrond en het incidenteel hoger beroep ongegrond.

Hervormt het vonnis van 2 juni 2008 in zoverre het bestreden werd.

Opnieuw rechtsprekend

Verklaart de tegenvordering van mevrouw R. tot het bekomen van een onderhoudsuitkering na echtscheiding gedeeltelijk gegrond als volgt.

Veroordeelt de heer S. tot het betalen aan mevrouw R. van een onderhoudsuitkering na

echtscheiding van 700 € per maand voor de periode van 1 maart 2008 tot 30 juni 2008, en van 900 € per maand met ingang van 1 juli 2008, en dit voor een periode van *maximaal* 16 jaar en 9 maanden te rekenen vanaf 1 maart 2008.

(...)

Derde kamer
Alleenzettelend raadsheer: Senaeve

Noot – Hocus pocus alimentatie (art. 301 BW)

I. Inleiding

1. Een wijdverspreide (verkeerde) etymologische verklaring van de spreuk *hocus pocus* luidt dat het een verbastering zou zijn van de consecratie-spreuk *Hoc est (enim) corpus (meum)*, en aldus het onbegrip van de Latijnsonkundige gelovigen zou weergeven in verband met de transsubstantiatie. Er is geen betere spreuk om de onbegrijpelijke ‘transsubstantiatie’ te typeren van het verzoek tot uitkering na echtscheiding in de uiteindelijke rechterlijke uitspraak. In de rechtsleer is terecht kritiek geuit op de bewuste keuze van de wetgever om inzake de begroting van de uitkering na echtscheiding een ‘*floû*’ te creëren.¹ Die keuze gaat in tegen de inperking van de rechterlijke beoordelingsbevoegdheid bij de gronden tot echtscheiding enerzijds en – binnenkort – van de begroting van de onderhoudsbijdragen voor kinderen anderzijds.

2. Het geannoteerde arrest van het hof van beroep te Brussel vormt een goede aanleiding om duidelijkheid te scheppen over enkele van de vele twistpunten. De oplossingen uit het arrest kunnen, op één punt na, worden bijgevalen.

In casu waren man en vrouw gedurende 16 jaar en 9 maanden gehuwd, daarin begrepen een periode van feitelijke scheiding van 5 jaar. Op het ogenblik van de huwelijkssluiting waren er twee kinderen, van 6 resp. 3,5 jaar. Sinds haar ontslag als boekhoudster kort vóór het huwelijk, is de vrouw omzeggens niet meer professioneel actief. Thans is zij arbeidsongeschikt en ontvangt 950 EUR uitkering per maand. De man heeft beroepsinkomsten van om en bij 4.500 EUR per maand.

Aan de hand van de oplossingen uit het arrest overloop ik hierna *of* de vrouw aanspraak kan maken op een uitkering na echtscheiding (II), voor welk *bedrag* (III) en voor welke *periode* (IV). In het raam van deze bijdrage blijven andere vraagpunten buiten beschouwing.

II. De gerechtigdheid op een uitkering na echtscheiding

A. Principiële gerechtigdheid

3. Principieel gerechtigd op een uitkering na echtscheiding op grond van onherstelbare ontwrichting van het huwelijk is de “*behoefte*” echtgenoot (art. 301, § 2, eerste lid BW). Volgens het hof te Brussel wordt in de wet bedoeld dat de economisch zwakste echtgenoot een onderhoudsaanspraak kan laten gelden tegenover de economisch sterkste. Daarmee wordt een algemeen aanvaarde opvatting gevolgd. Bij de bepaling van de gerechtigdheid moet enkel worden nagegaan of er een onevenwicht bestaat in de globale economische situatie van de echtgenoten.² Onder globale economische situatie worden verstaan: alle inkomsten, lasten en mogelijkheden van de partijen;³ hun vermogen wordt buiten beschouwing gelaten. Is er een onevenwicht, dan kan enkel de zwakste zich richten tegen de sterkste. Bepalend is dus niet of een ex-echtgenoot met eigen middelen en mogelijkheden zijn staat van behoefte kan dekken (daarover *infra* III).⁴ Ook een echtgenoot

-
1. A.-C. VAN GYSEL, “La pension après divorce pour cause de désunion irrémédiable” in Y.-H. LELEU en D. PIRE (eds.), *La réforme du divorce. Première analyse de la loi du 27 avril 2007*, Brussel, Larcier, 2007, 91, p. 102.
 2. F. SWENNEN, S. EGGERMONT en E. ALOFS, “De wet van 27 april 2007 inzake echtscheiding. Knelpunten van materieel recht en procesrecht” in P. SENAËVE, F. SWENNEN en G. VERSCHULDEN (eds.), *Knelpunten echtscheiding, afstamming en verblijfsregelingen*, Antwerpen, Intersentia, 2009, 1, nr. 18 (verder verkort aangehaald als F. SWENNEN, S. EGGERMONT en E. ALOFS, “Knelpunten”).
 3. A.-C. VAN GYSEL, “La pension après divorce pour cause de désunion irrémédiable” in Y.-H. LELEU en D. PIRE (eds.), *La réforme du divorce. Première analyse de la loi du 27 avril 2007*, Brussel, Larcier, 2007, 91, p. 93, voetnoot 8 en nadien A. DUELZ, J.-C. BROUWERS en Q. FISCHER, *Le droit du divorce*, Brussel, Larcier, 2009, 4e ed., nr. 375.
 4. I. MARTENS, “De onderhoudsuitkering na echtscheiding op grond van onherstelbare ontwrichting” in P. SENAËVE, F. SWENNEN en G. VERSCHULDEN (eds.), *De hervorming van het echtscheidingsrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2008, 55, nr. 76 (verder verkort geciteerd als I. MARTENS, “De onderhoudsuitkering”).

met ruime inkomsten kan met andere woorden principieel uitkeringsgerechtigd zijn.

In de rechtspraak blijkt zich een strekking af te tekenen volgens welke de globale economische situatie “duidelijk”⁵ of “gevoelig”⁶ moet verschillen. Een beperkte wanverhouding – van 182 euro – volstaat aldus niet.⁷ Nochtans mag aan de wet geen voorwaarde van een “kennelijke” wanverhouding worden toegevoegd. In de besproken zaak bestond een inkomstenverschil van 4.500 – 950 = 3.550 euro. Dergelijke wanverhouding doet vanzelfsprekend een principiële gerechtigdheid ontstaan.⁸

B. Uitzonderingen

4. De principiële gerechtigdheid op een uitkering na echtscheiding lijdt uitzondering in drie gevallen:⁹

- de rechtbank *kan* de uitkering enkel *geheel* weigeren ingeval de eiser een zware fout beging die de voortzetting van de samenwoning onmogelijk heeft gemaakt (art. 301, § 2, tweede lid BW);
- de rechtbank *moet* de eiser de uitkering *geheel* ontzeggen als hij zich schuldig heeft gemaakt aan partnergeweld (art. 301, § 2, derde lid BW);
- de rechtbank *kan* de eiser de uitkering *geheel of gedeeltelijk* weigeren ingeval de staat van behoefte voortvloeit uit (cumulatief) een (a) eenzijdig genomen beslissing (b) die niet werd gerechtvaardigd door de noden van de familie (art. 301, § 5 BW), kortom: uit luiheid.

Die uitzonderingen blijken veelvuldig te worden opgeworpen door potentieel uitkeringsplichtigen. In het besproken arrest was enkel de derde uitzondering aan de orde. De man beweerde dat de vrouw geenszins voor de noden van de familie professioneel inactief moest blijven, dat hij haar niet had kunnen overtuigen om uit te gaan werken en dat zij van zijn arbeid profiteerde.

5. De exceptie van luiheid strekt ertoe de *omvang* van de uitkering van de principieel uitkeringsgerechtigde die zelf onvoldoende middelen en mogelijkheden heeft, *te herleiden* (tot nul).

Oordelen dat de staat van behoefte is te wijten aan luiheid, is dus niet hetzelfde als oordelen dat er voldoende eigen middelen en mogelijkheden zijn.¹⁰ Integendeel: de uitkeringsgerechtigde heeft onvoldoende middelen en mogelijkheden, maar dat is aan hemzelf te wijten. Hij had er met andere woorden voor kunnen en moeten zorgen volledige of gedeeltelijke middelen en mogelijkheden te hebben. Hij mag zijn staat van behoefte daarom niet (geheel) laten dragen door de principieel uitkeringsplichtige.

Dat de rechter niet enkel een uitsluitingsbevoegdheid heeft, maar ook een matigingsbevoegdheid, is logisch.¹¹ De noden van de familie kunnen een bepaalde keuze immers gedeeltelijk rechtvaardigen.

- **Voorbeeld 1.** Als de kinderlast *deeltijdse* arbeid zou rechtvaardigen, kunnen de gevolgen van de eenzijdige beslissing om *niet* meer te werken gedeeltelijk ten laste van de “te luie” echtgenoot worden gelegd.¹²
- **Voorbeeld 2.** Een echtpaar had afgesproken dat de veertigjarige man na de geboorte van de kinderen als huisman het huishouden zou beredderen, omdat de inkomsten van de vrouw van (thans) bijna 6.000 euro volstonden. De man heeft echter een ernstige onvoorzichtigheid begaan door zich niet geleidelijk aan terug in de arbeidsmarkt in te schakelen. Door de negatieve evolutie op de arbeidsmarkt had hij als 51-jarige nog weinig perspectieven. De vrouw heeft de financiële afhankelijkheid van de man mee tot stand gebracht door hem tot aan de schoolgaande leeftijd van de kinderen in zijn keuze te steu-

5. Rb. Dendermonde 17 april 2008, AR 07/2772/A, *onuitg.* (wanverhouding 535 euro); Rb. Dendermonde 12 juni 2008, AR 07/2297/A, *onuitg.* (wanverhouding 2.800 euro); Rb. Dendermonde 19 juni 2008, AR 07/2638/A, *onuitg.* (wanverhouding 861 euro).
 6. Vred. Geldenaken-Perwijs 2 april 2008, *Act.dr.fam.* 2008, 194 (wanverhouding 950 euro).
 7. Rb. Gent 3 juni 2008, AR 07/3426/A, *onuitg.*
 8. Zie de rechtspraak aangehaald bij F. SWENNEN, S. EGGERMONT en E. ALOFS, “Knelpunten”, nr. 18 voetnoot 89. *Adde:* Vred. Fontaine-l’Évêque 22 mei 2008, *RTDF* 2008, 1243 (wanverhouding 835 euro); Vred. Aarlen 9 juli 2008, *RTDF* 2009, 431 (wanverhouding 4.770 euro); Vred. Aarlen 10 oktober 2008, *RTDF* 2009, 437 (wanverhouding 4.600 euro); Vred. Aarlen 24 oktober 2008, *RTDF* 2009, 444 (wanverhouding 5.900 euro – de ene echtgenoot genoot geen inkomsten). Voorts over het principe: Rb. Brussel 4 februari 2009, *Act.dr.fam.* 2009, 49; Rb. Brussel 4 maart 2009, *Act.dr.fam.* 2009, 75.
 9. Voor een bespreking, met name van het gebrek aan samenhang tussen die uitzonderingen: F. SWENNEN, S. EGGERMONT en E. ALOFS, “Knelpunten”, nrs. 19 e.v.
 10. Vgl. I. MARTENS, “De onderhoudsuitkering”, nr. 92.
 11. J.-C. BROUWERS, “Le nouvel article 301 du Code civil et le droit transitoire”, *Div.Act.* 2007, 110, p. 114; I. MARTENS, “De onderhoudsuitkering”, nr. 93.
 12. A.-C. VAN GYSEL, “La pension après divorce pour cause de désunion irrémédiable” in Y.-H. LELEU en D. PIRE (eds.), *La réforme du divorce. Première analyse de la loi du 27 avril 2007*, Brussel, Larcier, 2007, 91, p. 105.

nen. Bijgevolg werden de schadelijke gevolgen van de keuze verdeeld onder de echtgenoten en werd de uitkering van de man op 1.000 euro gesteld met als maximale periode de helft van de duur van het huwelijk.¹³

6. De exceptie van luiheid kan niet enkel worden opgeworpen in verband met keuzen die tijdens het huwelijk zijn gemaakt.¹⁴ Ook luiheid na de echtscheiding kan worden verrekend; bijvoorbeeld moet de echtgenoot met (primaire) kinderlast zich voorbereiden op (her)inschakeling in de arbeidsmarkt wanneer de kinderen na de echtscheiding de schoolgaande leeftijd bereiken.

7. Een heikel punt is het bewijs van de eenzijdigheid van een bepaalde keuze en van de noden van de familie. In de lijn van de lagere rechtspraak gaat het hof te Brussel terecht uit van de regel van art. 870 Ger.W.: *actori incumbit probatio*.¹⁵ Niettemin moet de tegenpartij zich loyaal opstellen.¹⁶

- **Voorbeeld 3.** Het aanbod tot bewijs met getuigen dat de staat van behoefte voortvloeit uit luiheid werd afgewezen omdat geen concreet feit werd voorgesteld en getuigen hoe dan ook de “interne keuken” van het huwelijk niet kenden.¹⁷
- **Voorbeeld 4.** De man kon bewijzen dat de vrouw tijdens het huwelijk had geweigerd een functie met loonsverhoging op te nemen. Niettemin kon de vrouw aantonen dat deze weigering kaderde in duidelijke afspraken met het oog op het welzijn van de kinderen, zodat de exceptie van luiheid niet werd aanvaard.¹⁸

In het besproken arrest stelt het hof als het ware een weerlegbaar vermoeden in dat “*indien bij twee samenlevende echtgenoten met jonge kinde-*

ren één van hen stopt met werken resp. geen nieuw werk meer zoekt, dit gebeurd is minstens met akkoord van de echtgenoot die steeds is blijven werken”. Dat uitgangspunt is terecht.¹⁹ Op grond van de bijstandsplicht waartoe echtgenoten *ex art.* 213 BW zijn gehouden, mag er – behoudens tegenbewijs – van worden uitgegaan dat beslissingen over de organisatie van het huishouden in overleg zijn genomen.

III. De begroting van de uitkering

A. Begroting binnen een vork

8. Het bedrag van de uitkering wordt bepaald binnen een principiële vork.

Minimaal wordt een bedrag toegekend dat de uitkeringsgerechtigde in staat moet stellen zijn staat van behoefte te dekken. Vrij algemeen wordt aangenomen dat met “staat van behoefte” het behoeftebegrip uit het gemene onderhoudsrecht wordt bedoeld (art. 205 BW). Het bedrag dat nodig is om die behoefte te lenigen, ligt in elk geval hoger dan het leefloon.²⁰ Het wordt ‘relatief’ begroot.²¹ Soms wordt – *hocus pocus* – voorgesteld de behoefte te relateren aan de levensstandaard van tijdens de huwelijkse samenwoning. De minister van justitie verklaarde in dat verband dat de staat van behoefte moet worden begrepen als de financiële afhankelijkheid van een van de partijen ten opzichte van de andere, waarbij de levensstandaard van tijdens de huwelijkse samenwoning één van de criteria zou zijn.²² Dit standpunt kan niet kan worden bijgevalen. Het valt ook niet te rijmen met de zinsnede “*ten minste*”.

De onderhoudsuitkering mag *maximaal* een derde bedragen van het (potentiële) inkomen van de uitkeringsplichtige (art. 301, § 3, derde lid

13. Rb. Aarlen 24 oktober 2008, *RTDF* 2009, 444.

14. Tijdens de parlementaire voorbereiding is vooral daaraan gedacht : I. MARTENS, “De onderhoudsuitkering”, nr. 91.

15. Ook in die zin A. DUELZ, J.-C. BROUWERS en Q. FISCHER, *Le droit du divorce*, Brussel, Larcier, 2009, 4^e ed., nr. 384; I. MARTENS, “De onderhoudsuitkering”, nrs. 90 en 92.

16. Vred. Waver 2 december 2008, *Act.dr.fam.* 2009, 54 en *RTDF* 2009, 173; Rb. Brussel 4 maart 2009, *Act.dr.fam.* 2009, 75.

17. Rb. Leuven 4 februari 2008, *RABG* 2008, 709, noot S. BROUWERS en F. SWENNEN, S. EGGERMONT en E. ALOFS, “Knelpunten”, nr. 26.

18. Rb. Mechelen 14 februari 2008, *RABG* 2008, 719, noot S. BROUWERS.

19. Zie ook I. MARTENS, “De onderhoudsuitkering”, nr. 92.

20. I. MARTENS, “De onderhoudsuitkering”, nr. 98; F. SWENNEN, S. EGGERMONT en E. ALOFS, “Knelpunten”, nr. 28 en de daar besproken rechtspraak; A.-C. VAN GYSEL, “La pension après divorce pour cause de désunion irrémédiable” in Y.-H. LELEU en D. PIRE (eds.), *La réforme du divorce. Première analyse de la loi du 27 avril 2007*, Brussel, Larcier, 2007, 91, p. 103. *Adde*: Vred. Vorst 7 mei 2008, *RTDF* 2008, 1234.

21. N. DANDOY, “La réforme du divorce: les effets alimentaires”, *RTDF* 2007, 1065, p. 1077-78; A. DUELZ, J.-C. BROUWERS en Q. FISCHER, *Le droit du divorce*, Brussel, Larcier, 2009, 4e ed., nr. 395.

22. Verslag namens de commissie voor de justitie (DÉOM en VERHERSTRAETEN) over het wetsontwerp betreffende de hervorming van de echtscheiding, *Parl.St.* Kamer 2006-07, 51K2341/018, p. 34.

BW). Daarnaast wordt als *maximale* uitkering soms ook de levensstandaard van tijdens de huwelijkse samenwoning vooropgesteld;²³ het zou ingaan tegen de aard van de nahuwelijkse solidariteit als die levensstandaard door de uitkering zou worden overschreden.

9. Op de *minimumnorm* bestaan de volgende uitzonderingen:

- het minimumbedrag mag nooit hoger liggen dan het maximumbedrag. Als met andere woorden een derde van het inkomen van de uitkeringsplichtige niet volstaat om de staat van behoefte van de uitkeringsgerechtigde te dekken, zal die laatste moeten terugvallen op de openbare bijstand. De éénenderdenorm gaat voor;²⁴
- met toepassing van de exceptie van luiheid (*supra* II.B) kan evenzeer een bedrag worden toegekend dat lager ligt dan hetgeen de uitkeringsgerechtigde nodig heeft om zijn staat van behoefte te dekken;²⁵
- de rechtbank houdt rekening met de middelen en mogelijkheden van de partijen en met de aanzienlijke terugval van de economische situatie van de uitkeringsgerechtigde. Die terugval kan de toekenning van een bedrag boven de minimumnorm rechtvaardigen, althans binnen de ‘basisperiode’ bedoeld in art. 301, § 4, eerste lid BW. De middelen en mogelijkheden van de uitkeringsplichtige vormen m.i. geen zelfstandige grond tot verhoging van de minimale uitkering.

B. De aanzienlijke terugval van de economische situatie van de uitkeringsgerechtigde

10. Geheel verwacht, is er in rechtspraak en rechtsleer heel wat te doen over de begroting van de uitkering die hoger ligt dan hetgeen nodig is

om de staat van behoefte te dekken. De basisbetwisting betreft de referentiestandaard ter beoordeling van de aanzienlijke terugval van de economische situatie:²⁶

- volgens een eerste strekking moet de economische situatie na de echtscheiding worden vergeleken met de situatie vóór het huwelijk, en strekt de ‘uitgebreide’ uitkering er toe de niet- of onderbenutting van het verdienvermogen *wegens of tijdens het huwelijk* te compenseren. Bepalend is in deze opvatting de terugval *wegens het huwelijk*;²⁷
- volgens een tweede strekking moet de economische situatie na de echtscheiding worden vergeleken met de situatie tijdens het huwelijk, zodat de terugval *wegens de echtscheiding* hier bepalend is. Zoals onder oud art. 301 BW is de referentiestandaard met andere woorden de levensstandaard van tijdens de huwelijkse samenwoning.

11. Slechts in uitzonderingsgevallen wordt gehouden dat de levensstandaard van tijdens de huwelijkse samenwoning ook de referentiestandaard is voor de begroting van de uitkering, met dien verstande dat thans een *aanzienlijke* terugval ten opzichte van die levensstandaard moet zijn gemaakt en dat luxe-uitgaven uit die periode niet meer worden verrekend.²⁸

Dat minderheidsstandpunt kan zeker niet worden bijgevalen. De wetgever heeft de levensstandaard van tijdens de huwelijkse samenwoning bewust als begrotingsmaatstaf van de uitkering na echtscheiding verlaten. Die uitkering strekt er zeker niet meer toe, de levensstandaard van tijdens de huwelijkse samenwoning voor de uitkeringsgerechtigde voort te zetten.²⁹

Wel bestaat, zoals vermeld, discussie over de rol van de levensstandaard van tijdens de huwelijkse samenwoning ter beoordeling van de aan-

23. N. DANDOY, “La dégradation significative de la situation économique de l’époux demandeur de la pension après divorce”, (noot onder Rb. Nijvel 26 februari 2008), *RTDF* 2008, 483, p. 485; P. SENAËVE, “De wet van 27 april 2007 tot hervorming van het echtscheidingsrecht. Deel I. De echtscheiding op grond van onherstelbare ontwrichting”, *T.Fam.* 2007, 103, nr. 97; P. SENAËVE, *Compendium van het Personen- en Familierecht*, Leuven, Acco, 2008, 11e ed., nr. 1670.

24. J.-C. BROUWERS, “Dix questions controversées sur le terrain des effets alimentaires du divorce”, *Act.dr.fam.* 2008, 49, p. 50-51.

25. I. MARTENS, “De onderhoudsuitkering”, nr. 100, 2°); A.-C. VAN GYSEL, “La pension après divorce pour cause de désunion irrémédiable” in Y.-H. LELEU en D. PIRE (eds.), *La réforme du divorce. Première analyse de la loi du 27 avril 2007*, Brussel, Larcier, 2007, 91, p. 105.

26. Over deze betwisting: J.-C. BROUWERS, “Le nouvel article 301 du Code civil et le droit transitoire”, *Div.Act.* 2007, 110, p. 115; N. DANDOY, “La réforme du divorce: les effets alimentaires”, *RTDF* 2007, 1065, p. 1078-79; N. DANDOY, “La dégradation significative de la situation économique de l’époux demandeur de la pension après divorce”, (noot onder Rb. Nijvel 26 februari 2008), *RTDF* 2008, 483, p. 484-85. Voorts Vred. Luik 17 maart 2008, *RTDF* 2008, 1228, *JLMB* 2008, 1053 (met onjuiste datumvermelding).

27. Uitgebreid in die zin F. SWENNEN, S. EGGERMONT en E. ALOFS, “Knelpunten”, nrs. 29 e.v.

28. Zie de rechtspraak besproken in F. SWENNEN, S. EGGERMONT en E. ALOFS, “Knelpunten”, nr. 31. *Adde:* Rb. Aarlen 16 januari 2009, *RTDF* 2009, 448.

zienlijke terugval van de economische situatie, in samenhang met de wettelijke criteria ter beoordeling daarvan.

12. De rechter beoordeelt de aanzienlijke terugval in de economische situatie met name, dus onder meer, in functie van:

- de duur van het huwelijk;
- de leeftijd van de partijen;
- hun gedrag tijdens het huwelijk inzake organisatie van hun noden (in het algemeen) en het ten laste nemen van de kinderen tijdens het samenleven of daarna (in het bijzonder) (art. 301, § 3, tweede lid BW).

13. Met betrekking tot dit laatste criterium begint zich een duidelijke lijn in de rechtspraak af te tekenen. De aanzienlijke terugval in de economische situatie (AT) wordt in kaart gebracht aan de hand van de volgende twee vergelijkingspunten. Enerzijds worden de middelen en mogelijkheden (*qua* verdienvermogen) na echtscheiding vastgesteld (A). Anderzijds wordt – noodzakelijkerwijze theoretisch – beoordeeld welke middelen en mogelijkheden er zouden zijn geweest, mocht er geen huwelijk met niet- of onderbenutting van professionele mogelijkheden zijn geweest (B). $AT = B - A$.³⁰ In de rechtspraak bestaan hiervan reeds veelvuldige toepassingen.³¹

- **Voorbeeld 5.** Het hof te Brussel past dit in het besproken arrest als volgt toe. Mevrouw ontvangt als uitkering voor arbeidsongeschiktheid, ontstaan *tijdens* het huwelijk, 950 euro (A). Zij heeft geen andere middelen en mogelijkheden. Vóór het huwelijk was zij werkzaam als boekhoudster, beroep dat zij in overleg sindsdien niet meer heeft uitgeoefend. Mocht zij evenwel ononderbroken tewerkgesteld zijn geweest als boekhoudster, zou zij 2.200 euro (B) verdienen. $AT = 2.200 (B) - 950 (A) = 1.250$.
- **Voorbeeld 6.** Mevrouw verdient 2.600 euro (B) wanneer ze in overleg ontslag neemt om in de familiale BVBA aan de slag te gaan. Na ontslag door haar echtgenoot-zaakvoerder bij aanvang van de echtelijke moeilijkheden, ont-

vangt ze 1.000 euro werkloosheidsuitkering (A). $AT = 2.600 (B) - 1.000 (A) = 1.600$.³²

- **Voorbeeld 7.** Mevrouw baatte vóór het huwelijk een succesvol kapsalon uit, dat ze met het oog op de verzorging van het kind overliet. Sinds de feitelijke scheiding is ze opnieuw als zelfstandige kapster aan de slag, zij het noodzakelijkerwijze met een lokaal cliënteel. Ze verdient 950 euro (A). Zonder dat B in kaart wordt gebracht, wordt van de gevraagde 300 euro uitkering *hocus pocus* een bedrag van 150 euro toegekend.³³

Helaas heeft de wetgever niet bepaald in welke mate de rechter deze aanzienlijke terugval mag of moet compenseren – zonder daarbij de hierboven beschreven maximumgrenzen te mogen overschrijden. De rechtbank “houdt rekening” met de terugval, “baseert zich” met name op de organisatie van de familiale noden en “kan indien nodig beslissen” tot een degressieve uitkering. Concreet: *hocus pocus*.

- **Voorbeeld 8.** In het besproken arrest wordt terecht overwogen dat de wet niet bepaalt dat de aanzienlijke terugval door de uitkering volledig moet worden gecompenseerd. Op een terugval van 1.250 euro wordt “redelijkerwijze” een uitkering van eerst 700 euro en vervolgens 900 euro toegekend “op basis van al deze gegevens”. Hoe het hof tot dat bedrag komt, is niet duidelijk. Er was 1.666,66 euro provisioneel gevorderd.
- **Voorbeeld 9.** In het voorbeeld 6 wordt de aanzienlijke terugval van 1.600 euro gecompenseerd met een uitkering van 500 euro, zonder enige motivering. Er was 1.700 euro gevorderd.
- **Voorbeeld 10.** Mevrouw zou theoretisch 1.500 euro kunnen verdienen (B). Met halftijdse arbeid, gerechtvaardigd door kindzorg en ziekte, verdient ze thans 1.230 (A). $AT = 1.500 (B) - 1.230 (A) = 270$ euro. Die “aanzienlijke” terugval wordt volledig gecompenseerd door toekenning van 450 euro uitkering. Inderdaad wordt de fiscale last (belastbaarheid van 80 % aan 30 tot 50 %) verrekend ten nadele van mijnheer.³⁴

29. S. BROUWERS, *Alimentatie* in APR, Mechelen, Kluwer, 2009, nr. 935 p. 542. Zie ook de rechtspraak besproken in F. SWENNEN, S. EGGERMONT en E. ALOFS, “Knelpunten”, nr. 31 en het geannoteerde arrest. *Adde*: Rb. Brussel 4 maart 2009, *Act.dr.fam.* 2009, 75; Vred. Vorst 7 mei 2008, *RTDF* 2008, 1234; Vred. Waver 2 december 2008, *Act.dr.fam.* 2009, 54, *RTDF* 2009, 173.

30. I. MARTENS, “De onderhoudsuitkering”, nr. 99.

31. Zie naast de hierna genoemde voorbeelden ook Rb. Brussel 4 maart 2009, *Act.dr.fam.* 2009, 75.

32. Rb. Dendermonde 20 maart 2008, AR 07/2089/A, onuitg.

33. Vred. Geldenaken-Perwijs 2 april 2008, *Act.dr.fam.* 2008, 194.

34. Vred. Vorst 7 mei 2008, *RTDF* 2008, 1234. Ook in Vred. Waver 2 december 2008, *Act.dr.fam.* 2009, 54, *RTDF* 2009, 173 werd het volledige saldo gecompenseerd.

De hier besproken visie houdt ook in dat bij gebrek aan verlies van verdienvermogen er geen aanleiding is om een hoger bedrag toe te kennen dan hetgeen nodig is om de staat van behoefte te dekken.³⁵ Dat de levensstandaard tijdens de huwelijkse samenwoning veel hoger lag, doet hierbij niet ter zake. Een en ander impliceert niet dat een echtgenoot die nooit heeft gewerkt, geen aanspraak zou kunnen maken op een ‘uitgebreide’ uitkering.³⁶ De rechtbank kan inderdaad een theoretische beoordeling maken alsof die echtgenoot wél zou hebben gewerkt.³⁷

14. Ik zie aanleiding om (mijn standpunt over) de beschreven – juiste – toepassingen van het nieuwe art. 301 BW te verfijnen. Ik denk immers dat de aanzienlijke terugval van de economische situatie niet uitsluitend op het verlies van (bestaand) verdienvermogen kan worden betrokken.³⁸ Ik kan het besproken arrest dan ook niet bijvallen waar wordt gesteld dat de beoordeling van de terugval “in ieder geval” een beoordeling van het verloren verdienvermogen impliceert.

Welke rol komt in de hierboven gegeven voorbeelden toe aan de andere (wettelijke) criteria ter beoordeling van de aanzienlijke terugval van de economische situatie, met name de leeftijd van de partijen en de duur van het huwelijk (art. 301, § 3, tweede lid BW)? Volgens de voorstanders van de beschreven visie op de toepassing van art. 301 BW zijn die criteria van belang ter beoordeling van de huidige economische toestand (A). Met name zou van ex-echtgenoten op leeftijd of na een lange huwelijksduur een minder snelle of omvangrijke (her)inschakeling in de arbeidsmarkt kunnen worden verwacht.³⁹ In dat opzicht maken leeftijd en huwelijksduur echter deel uit van de beoordeling van de middelen en mogelijkheden van de partijen, zodat deze criteria niet afzonder-

lijk hadden moeten worden genoemd. Kan er geen zelfstandige betekenis aan worden gehecht?

Ik denk van wel. De leeftijd van de partijen en de duur van het huwelijk worden in de memorie van toelichting uitdrukkelijk genoemd als *zelfstandige* elementen op basis waarvan de ex-echtgenoot een beter lot moet zijn beschoren dan wanneer herinschakeling op de arbeidsmarkt nog gemakkelijk is. Enkel de keuzen inzake de organisatie van de huishouding worden betrokken op het verlies van verdienvermogen.⁴⁰ Ook zonder terugval in verdienvermogen zou daarom een hogere uitkering moeten kunnen worden toegekend dan hetgeen nodig is om de staat van behoefte te dekken.

Vervolgens kunnen ook de amendementen 122 en 128, die aan de basis lagen van de huidige formulering van art. 301, § 3, eerste lid BW, beter worden gekaderd. Met amendement nr. 122 is de verwijzing naar de aanzienlijke terugval in de economische situatie ingevoerd. In de verantwoording bij dat amendement is uitdrukkelijk sprake van de bekommernis dat de strikte toepassing van de “staat van behoefte” als criterium “een te groot onevenwicht zou creëren tussen de situatie van de onderhoudsgerechtigde *tijdens het huwelijk* en *erna*” (cursivering FS).⁴¹ In dat opzicht is het logisch(er) de aanzienlijke terugval in de economische situatie te beoordelen ten opzichte van de levensstandaard van tijdens de huwelijkse samenwoning.

C. Toepassing

15. Mijn eerder standpunt over de toepassing van art. 301 BW – dat ik aanhoud – denk ik dus als volgt te kunnen vervolledigen. Artikel 301, § 3 BW kan als volgt worden toegepast.

In een eerste beweging wordt het bedrag bepaald dat de principieel uitkeringsgerechtigde nodig heeft om zijn staat van behoefte te dekken.

35. I. MARTENS, “De onderhoudsuitkering”, nr. 99; A.-C. VAN GYSEL, “La pension après divorce pour cause de désunion irrémédiable” in Y.-H. LELEU en D. PIRE (eds.), *La réforme du divorce. Première analyse de la loi du 27 avril 2007*, Brussel, Larcier, 2007, 91, p. 106-107. *Toepassing*: Rb. Dendermonde 12 juni 2008, AR 07/2297/A, onuitg.; Rb. Aarlen 5 september 2008, *RTDF* 2009, 434; Rb. Brussel 4 maart 2009, *Act.dr.fam.* 2009, 75.

36. *Anders*: N. DANDOY, “La réforme du divorce: les effets alimentaires”, *RTDF* 2007, 1065, p. 1079, voetnoot 53 en in *Vred. Fontaine-l’Évêque* 22 mei 2008, *JLMB* 2008, 1385, *RTDF* 2008, 1243.

37. *Vred. Waver* 2 december 2008, *Act.dr.fam.* 2009, 54 en *RTDF* 2009, 173.

38. Zie de uitgebreide kritiek op mijn eerdere beperkte opvatting bij S. BROUWERS, *Alimentatie* in *APR*, Mechelen, Kluwer, 2009, nr. 948.

39. *Toepassing*: *Vred. Vorst* 7 mei 2008, *RTDF* 2008, 1234.

40. Memorie van toelichting bij het wetsontwerp betreffende de hervorming van de echtscheiding, *Parl.St.* Kamer 2005-06, 51K2341/001, p. 18.

41. Amendement nr. 122 (MARGHEM C.S.) op het wetsontwerp betreffende de hervorming van de echtscheiding, *Parl.St.* Kamer 2006-07, 51K2341/012, p. 2. Bij amendement nr. 128 (LAHAYE-BATTHEU C.S.) op het wetsontwerp betreffende de hervorming van de echtscheiding, *Parl.St.* Kamer 2006-07, 51K2341/013, p. 2, werden de woorden “ten minste” voor “staat van behoefte” ingevoegd.

Met staat van behoefte wordt het gemeenrechtelijke behoeftebegrip uit art. 205 BW bedoeld. Dit wordt – zoals in art. 205 BW – relatief beoordeeld, zij het niet onder verwijzing naar de levensstandaard van tijdens de huwelijkse samenwoning.

In een tweede beweging wordt beoordeeld of de uitkeringsgerechtigde een *aanzienlijke* terugval in zijn economische toestand ondergaat. Deze terugval (AT) wordt beoordeeld door de huidige verdien capaciteit (A) te vergelijken met de levensstandaard van tijdens de huwelijkse samenleving (C). $AT = C - A$.⁴²

- **Voorbeeld 11.** Tijdens het huwelijk was 4.846 euro aan inkomsten beschikbaar (C). Thans beschikt de vrouw over 2.750 euro per maand (A), de man over 3.100 euro. In acht genomen de huidige kosten van beide partijen, neemt de rechtbank aan dat er geen aanzienlijke terugval wordt gemaakt.⁴³
- **Voorbeeld 12.** De levensstandaard tijdens de huwelijkse samenwoning bedroeg 900 euro (C). Thans beschikt mevrouw over 840 euro (A), mijnheer over 1.340 euro. Er is geen aanzienlijke terugval in de economische situatie.⁴⁴ $AT = 900 (C) - 840 (A) = 60$ euro.

De uitkering na echtscheiding strekt er, zoals vermeld, geenszins meer toe de uitkeringsgerechtigde in toestand C te brengen. Er moet een bijzondere reden zijn om de aanzienlijke terugval geheel of gedeeltelijk⁴⁵ te compenseren:

- die reden kan op de eerste plaats liggen in een verlies van verdienvermogen wegens of tijdens het huwelijk, te compenseren op grond van de bewerking B – A;
- de reden kan m.i. ook liggen in de duur van het huwelijk of de leeftijd van de partijen (of andere criteria die de rechter motiveert). Het kan onbillijk zijn een ongeschoolde echtgenoot die nooit heeft gewerkt, na een lang huwelijk of op oudere leeftijd terug te laten vallen op een uitkering ter grootte van het betreffende basisloon. Het kan onbillijk zijn

om een werkende echtgenoot die geen verdien capaciteit heeft verloren, elk voordeel in de levensstandaard van tijdens de huwelijkse samenwoning te ontzeggen.

Een en ander wordt beoordeeld in functie van de middelen en mogelijkheden van de partijen.

Wel moet het belang van de bijzondere reden worden benadrukt. Het uitgangspunt sinds de Echtscheidingswet 2007 is de economische zelfredzaamheid van elke ex-echtgenoot. Artikel 301 BW voorziet in een basissolidariteit na het huwelijk. De ‘uitgebreide’ solidariteit moet hoe dan ook de uitzondering blijven. Zij is hoe dan ook in de tijd begrensd.

- **Voorbeeld 13.** Mevrouw was tijdens het huwelijk in eerste instantie niet gaan werken. Pas vrij laat was zij als lerares aan de slag gegaan, met beroepsinkomsten van 1.700 euro (A). De levensstandaard van tijdens de huwelijkse samenwoning bedroeg 3.800 euro (C). M.i. onterecht wordt het saldo C – A binnen de grens van ééndertiennorm zo volledig mogelijk gecompenseerd.⁴⁶ Het verlies in verdienvermogen had moeten worden nagegaan (B-A), of er had een andere bijzondere reden moeten worden aangegeven om het (theoretische) saldo C – A te compenseren.

IV. De begrenzing van de uitkering in de tijd

16. Naar luid van art. 301, § 4, eerste lid BW mag “de duur van de uitkering niet langer zijn dan die van het huwelijk”. Rond deze bepaling zijn twee twistpunten gerezen.⁴⁷

17. Een eerste twistpunt betreft de *principiële* duur van de uitkering.

Vrij algemeen wordt een restrictieve visie aangehangen die inhoudt dat de (uitgebreide) uitkeringsgerechtigdheid bestaat voor een maximale periode van de duur van het huwelijk, die ingaat vanaf het ogenblik dat de echtscheidingsuitspraak kracht van gewijsde krijgt. Nadien valt de

42. S. BROUWERS, *Alimentatie* in *APR*, Mechelen, Kluwer, 2009, nr. 948. *Toepassingen*: Rb. Luik 6 december 2007, *Act.dr.fam.* 2008, 44, noot D. CARRÉ, *JLMB* 2008, 347, noot D. PIRE; Rb. Leuven 4 februari 2008, *RABG* 2008, 709, noot S. BROUWERS; Rb. Mechelen 14 februari 2008, *RABG* 2008, 719, noot S. BROUWERS; Rb. Nijvel 13 mei 2008, *Act.dr.fam.* 2008, 190, *RTDF* 2008, 1221; Rb. Dendermonde 12 juni 2008, AR 07/2297/A, onuitg.; Rb. Dendermonde 19 juni 2008, AR 07/2638/A, onuitg.; Rb. Brussel 4 februari 2009, *Act.dr.fam.* 2009, 49.

43. Rb. Mechelen 14 februari 2008, *RABG* 2008, 719, noot S. BROUWERS.

44. Rb. Nijvel 26 februari 2008, *RTDF* 2008, 483, noot N. DANDROY.

45. Rb. Nijvel 13 mei 2008, *Act.dr.fam.* 2008, 190, *RTDF* 2008, 1221.

46. Rb. Aarlen 9 juli 2008, *RTDF* 2009, 431.

47. F. SWENNEN, S. EGGERMONT en E. ALOFS, “Knelpunten”, nrs. 35 e.v.

ex-echtgenoot terug op de beperkte uitkeringsge-rechtigdheid van art. 301, § 4, tweede lid BW.⁴⁸ Voor dit standpunt valt duidelijke steun te vinden in de parlementaire voorbereiding.⁴⁹

- **Voorbeeld 14 (restrictieve visie).** De echtgenoten zijn gehuwd geweest van maart 2000 tot februari 2008 (8 jaar of 96 maanden). In september 2012 vordert één van de echtgenoten een uitkering. De (uitgebreide) uitkering is maximaal verschuldigd tot en met februari 2016, dit is acht jaar of 96 maanden sinds de ontbinding van het huwelijk.

Op grond van de wettekst gaat een minderheid van auteurs ervan uit dat de uitkering zelf voor de duur van het huwelijk mag worden toegekend, zodat de maximale periode slechts ingaat vanaf de eerste toekenning van de uitkering.⁵⁰

- **Voorbeeld 15 (permissieve visie).** De echtgenoten zijn gehuwd geweest van maart 2000 tot februari 2008 (8 jaar of 96 maanden). In september 2012 vordert één van de echtgenoten een uitkering. Deze is maximaal verschuldigd tot en met augustus 2020, dit is acht jaar of 96 maanden sinds de eerste toekenning van de uitkering.

De tweede stelling wordt verdedigd onder verwijzing naar de principiële onverjaarbaarheid van onderhoudsaanspraken.⁵¹ In het gemene onderhoudsrecht geldt die onverjaarbaarheid inderdaad. Daarentegen was het bij de onderhoudsrelatie tussen ex-echtgenoten net de bedoeling de nahuwelijke solidariteit in tijd te beperken! Om die reden kan ik deze tweede stelling niet bijvallen. Zij zou bijvoorbeeld ook tot gevolg hebben dat na een initiële toekenning de uitkering kan worden geschorst en veel later voor de resterende periode

kan worden toegekend; dit gaat duidelijk in tegen de bedoeling van de wetgever.

- **Voorbeeld 16 (permissieve visie).** De echtgenoten zijn gehuwd geweest van maart 2000 tot februari 2008 (8 jaar of 96 maanden). In september 2012 vordert één van de echtgenoten een uitkering gedurende een onvrijwillige werkloosheid van 6 maanden. Er blijven 90 mensualiteiten over. In september 2020 volgt een tweede periode van werkloosheid, ditmaal van een jaar. Per oktober 2021 resten er nog steeds 78 mensualiteiten, die onbeperkt in de tijd kunnen worden ‘opgespaard’? Bovendien staat ook nog een beroep op art. 301, § 4, tweede lid BW open.

Aangezien de uitkering in het besproken arrest werd gevorderd met ingang van de huwelijksontbinding, kan niet worden beoordeeld welke visie het hof aanhangt.⁵² In andere uitspraken is niet duidelijk of de uitkering met ingang van de ontbinding van het huwelijk was gevorderd of niet⁵³ of is het beschikkende gedeelte niet mee gepubliceerd. In één geval wordt de duur van de uitkering – m.i. onterecht – bepaald op de duur van het huwelijk met ingang van de eerste toekenning, die een half jaar na de ontbinding van het huwelijk lag.⁵⁴

18. Het tweede twistpunt heeft betrekking op de *concrete* duur van de uitkering.

Volgens een minderheidsopvatting moet de rechter steeds bepalen voor welke duur de uitkering wordt toegekend, ook al gaat het om de wettelijke maximumduur.⁵⁵ In die zin wordt de uitkering in het besproken arrest toegekend “gedurende een periode van maximaal 16 jaar en 9 maanden”.

48. J.-C. BROUWERS, “Dix questions controversées sur le terrain des effets alimentaires du divorce”, *Act.dr.fam.* 2008, 49, p. 51-52; A. DUELZ, J.-C. BROUWERS en Q. FISCHER, *Le droit du divorce*, Brussel, Larcier, 2009, 4e ed., nr. 387; I. MARTENS, “De onderhoudsuitkering”, nr. 106; P. SENAËVE, *Compendium van het Personen- en Familierecht*, Leuven, Acco, 2008, 11e ed., nr. 1683; A.-C. VAN GYSEL, “La pension après divorce pour cause de désunion irrémédiable” in Y.-H. LELEU en D. PIRE (eds.), *La réforme du divorce. Première analyse de la loi du 27 avril 2007*, Brussel, Larcier, 2007, 91, p. 118.

49. Memorie van toelichting bij het wetsontwerp betreffende de hervorming van de echtscheiding, *Parl.St.* Kamer 2005-06, 51K2341/001, p. 4, 10 en 17.

50. S. BROUWERS, *Alimentatie in APR*, Mechelen, Kluwer, 2009, nr. 941; N. DANDROY, “La réforme du divorce: les effets alimentaires”, *RTDF* 2007, 1065, p. 1081.

51. S. BROUWERS, *Alimentatie in APR*, Mechelen, Kluwer, 2009, nr. 941.

52. Dit geldt ook voor Rb. Nijvel 13 mei 2008, *Act.dr.fam.* 2008, 190, *RTDF* 2008, 1221.

53. Vred. Geldenaken-Perwijs 2 april 2008, *Act.dr.fam.* 2008, 194.

54. Rb. Aarlen 9 juli 2008, *RTDF* 2009, 431.

55. P. SENAËVE, “De wet van 27 april 2007 tot hervorming van het echtscheidingsrecht. Deel I. De echtscheiding op grond van onherstelbare ontwrichting”, *T.Fam.* 2007, 103, nr. 102.

Andere auteurs verdedigen dat enkel de duur die van het wettelijke maximum afwijkt, uitdrukkelijk in het dictum moet worden vermeld.⁵⁶

In de rechtspraak vallen wisselende oplossingen te vinden. In sommige vonnissen wordt geen begrenzing in de tijd gemaakt.⁵⁷ Andere uitspraken vermelden de maximale toekenning voor de huwelijksduur uitdrukkelijk.⁵⁸ In andere gevallen wordt een kortere periode bepaald.⁵⁹

Om onzekerheid over de *principiële* duur van de uitkering uit te sluiten, lijkt het me aangewezen dat de rechter steeds de *concrete* (maximum)duur zou vermelden.

De maximale duur waarvoor de uitkering wordt toegekend, doet er niet aan af dat met toepassing van art. 301, § 7 BW een verkorting of verlenging wordt gevraagd. In één vonnis wordt de uitkering zelfs ‘preventief’ slechts toegekend tot aan de pensioenleeftijd van de uitkeringsplichtige, met het oog op herziening op dat ogenblik.⁶⁰ Het is nochtans betwist of de uitkering die initieel voor een kortere duur dan die van het huwelijk is toegekend, mag worden verlengd zonder deze met toepassing van art. 301, § 4, tweede lid BW tot het minimum te beperken.⁶¹ Ik ben van oordeel dat verlenging van de ‘uitgebreide’ uitkering mogelijk moet zijn.

V. Besluit

19. Over de uitkering na echtscheiding zijn de laatste (rechtsgeleerde) woorden nog niet geschreven. De levensstandaard van tijdens de

huwelijkse samenwoning is m.i. terecht als begrotingsmaatstaf van de uitkering afgeschaft in 2007. Die maatstaf had wel het voordeel van de duidelijkheid, die er nu niet meer – of nog niet – is. Uit de voorgaande bespreking is gebleken dat de rechter, mee door de onduidelijke wettekst, over heel wat speelruimte beschikt, met name bij:

- de bepaling van het “onevenwicht” in de globale economische situatie van de ex-echtgenoten;
- de beoordeling van de exceptie van luiheid;
- de invulling van de “staat van behoefte”;
- de beoordeling van de “aanzienlijke” terugval in de economische situatie en
- de bepaling van de wijze waarop de terugval moet worden gecompenseerd;
- de abstracte en concrete begrenzing van de uitkering in de tijd.

Voor alles verdient het aanbeveling dat de rechter al die verrichtingen zou motiveren opdat de rechtsgebruiker zijn uitspraak niet als *hocus pocus* begrijpt. Het besproken arrest komt perfect daaraan tegemoet, behoudens wat betreft het uiteindelijk aangehouden bedrag.

Eenmaal de nieuwe echtscheidingswet is ingeburgerd, kan dan werk worden gemaakt van een harmonisatie van begrotingsmodellen, zoals thans voor de onderhoudsbijdragen voor kinderen gebeurt.

Frederik Swennen
Hoofddocent Universiteit Antwerpen
Advocaat balie Brussel

56. I. MARTENS, “De onderhoudsuitkering”, nr. 103.

57. Rb. Luik 6 december 2007, *Act.dr.fam.* 2008, 44, noot D. CARRÉ, *JLMB* 2008, 347, noot D. PIRE; Vred. Sint-Lambrechts-Woluwe 18 februari 2008, *Act.dr.fam.* 2008, 182; Vred. Fontaine-l’Evêque 22 mei 2008, *JLMB* 2008, 1385, *RTDF* 2008, 1243.

58. Luik 16 april 2008, *Act.dr.fam.* 2008, 176; Brussel 5 juni 2008, *Act.dr.fam.* 2008, 177; Vred. Geldenaken-Perwijs 2 april 2008, *Act.dr.fam.* 2008, 194; Rb. Aarlen 9 juli 2008, *RTDF* 2009, 431.

59. Rb. Aarlen 24 oktober 2008, *RTDF* 2009, 444 en de rechtspraak aangehaald bij F. SWENNEN, S. EGGERMONT en E. ALOFS, “Knelpunten”, nr. 37.

60. Rb. Nijvel 13 mei 2008, *Act.dr.fam.* 2008, 190 en *RTDF* 2008, 1221.

61. J.-C. BROUWERS, “Dix questions controversées sur le terrain des effets alimentaires du divorce”;

